

Krisse Haarma

Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemukset osallisuudesta tuetussa asumisyksikössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

18.8.2025

Tiivistelmä

Tekijä:	Krisse Haarma
Otsikko:	Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemukset osallisuudesta tuetussa asumisyksikössä
Sivumäärä:	27 sivua + 2 liitettä
Aika:	18.8.2025
Tutkinto:	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat:	Lehtori Ulla Saukkonen Lehtori Katja Ihamäki

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, minkälaisena Rinnekodit Sillan asukkaat kokevat osallisuutensa tuetussa asumisyksikössä. Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Rinnekodit Sillan kanssa. Tarkoituksena opinnäytetyössä on tuottaa materiaalia, jota voidaan hyödyntää Asunto ensin-mallin mukaisissa tuetuissa asumisyksiköissä niin asiakaskohtaamisissa kuin uusia toimintatapoja suunniteltaessa.

Teoreettisena viitekehyksenä opinnäytetyössä toimii teoriat asunnottomuudesta, osallisuudesta sekä Asunto ensin-mallista. Osallisuutta tutkitaan nimenomaan Asunto ensin-palveluiden asiakkaiden ja periaatteiden näkökulmasta. Aineisto opinnäytetyöhön on kerätty teemahaastatteluiden avulla, ja näihin haastatteluihin osallistui seitsemän Sillan asukasta. Aineisto on analysoitu laadullisen aineiston analyysillä.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että Rinnekodit Sillan asukkaat kokivat yksikön tukevan heidän osallisuuttaan hyvin. Henkilökunta sai kiitosta niin ammattimaisuudesta kuin tavastaan kohdata asiakkaat, mutta haastateltavat kertoivat henkilökunnan olevan usein kiireisiä ja tämän vaikuttavan asiakkaiden ja henkilökunnan kohtaamisiin.

Johtopäätöksenä opinnäytetyön teoriapohja korreloi suurilta osin tulosten kanssa. Teemahaastattelun tulokset peilasivat käytettyä teoriaa ja useat haastateltavien vastaukset olivat keskenään hyvin samanlaisia. Joidenkin haastateltavien kokemukset poikkesivat kuitenkin muista, ja nämä toivatkin opinnäytetyöhön uusia näkökulmia.

Avainsanat: Asunto ensin-malli, asunnottomuus, osallisuus

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author: Krisse Haarma
Title: The experiences of inclusion of Rinnekodit Silta residents in a supporting housing unit
Number of Pages: 27 pages + 2 appendices
Date: 18 August 2025

Degree: Batchelor of Social Services
Degree Programme: Social Services
Instructors: Ulla Saukkonen, Lecturer
Katja Ihamäki, Lecturer

The aim of this thesis is to find out how the residents of the supporting housing unit Rinnekodit Silta experience their inclusion in the unit. The thesis has been made in collaboration with Rinnekodit Silta. The purpose of the thesis is to produce material that can be utilized in supported housing units based on the Housing First model, both in client encounters and when planning new policies.

The theoretical framework of this thesis include the theories of homelessness, inclusion and the Housing First model. Inclusion is studied specifically from the perspective of the clients and the principles of the Housing First services. The data for the thesis was collected through thematic interviews, and seven residents of Silta participated in these interviews. The data was analyzed using qualitative data analysis.

The results of the thesis showed that the residents of Rinnekodit Silta felt that the unit supported their inclusion well. The staff received praise for their professionalism and the way they interact with the residents, but the interviewees also said that the staff are often busy and that this affects the interaction between the residents and the staff.

In conclusion, the theoretical basis of the thesis largely correlated with the results. The results of the thematic interviews reflected the theory used and many of the interviewees' answers were very similar. However, the experiences of some interviewees differed from others, and these brought new perspectives into the thesis.

Keywords: Housing First, homelessness, inclusion

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Rinnekodit Silta	2
3	Asunnottomuus	3
4	Asunto ensin-malli	4
4.1	Asunto ensin-mallin kahdeksan periaatetta	6
5	Osallisuus	9
5.1	Osallisuuden edistäminen ja sen vaikutukset	10
6	Opinnäytetyön toteutus	11
6.1	Tutkimuskysymykset	11
6.2	Kohderyhmä	12
6.3	Teemahaastattelu	13
6.4	Toteutus	15
7	Aineiston analyysi	16
7.1	Analyysitapa	16
7.2	Tutkimustulokset	17
8	Johtopäätökset	22
9	Etiikka	24
10	Pohdinta	25
	Lähteet	28

Liitteet

Liite 1. Tiedote haastattelusta

Liite 2. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

1 Johdanto

Opinnäytetyö kuvaa Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemuksia osallisuudesta tuetussa asumisyksikössä. Tarve opinnäytetyölle tuli suoraan yhteistyökumppanilta, joka perusteli tarvettaan opinnäytetyössä ilmi tulevan tiedon vähäisyydellä. Koska Rinnekodit Silla on yksikkönä opinnäytetyön tekoaikaan nuori, ei dataa asukkaiden osallisuudesta tai asukkaiden ajatuksista heidän osallisuuteensa liittyen suhteessa asumisyksikköön ole tarpeeksi. Opinnäytetyö pyrkiikin vastaamaan tähän liittyviin kysymyksiin, ja laajentamaan niin Rinnekodit Sillan henkilökunnan kuin asukkaidenkin tietoutta asukkaiden osallisuuden kokemuksista. Opinnäytetyön tarkoituksena onkin selvittää, minkälaisena Rinnekodit Sillan asukkaat kokevat oman osallisuutensa tuetussa asumisyksikössä.

Tämän lisäksi aiheella on myös yhteiskunnallinen yhteys. Rinnekodit Sillassa toteutetaan Asunto ensin-mallia, jonka kulmakiviä on sen asukkaiden osallisuus ja vaikuttaminen heitä itseään koskeviin päätöksiin. Opinnäytetyö antaa tietoa myös Asunto ensin-mallin toimivuudesta sekä siitä, miten mallia on lähdetty toteuttamaan Suomessa. Tämän lisäksi opinnäytetyö antaa äänen ihmisille, joiden ääni jää usein puuttumaan heitä koskevassa päätöksenteossa. Opinnäytetyö avaa juuri asukkaiden itsensä näkökulmaa osallisuuteen liittyen ja tuo sitä kautta tietoutta heidän mielipiteistään ja arjestaan Asunto ensin-mallin mukaisessa tuetussa asumisyksikössä.

Ajatus opinnäytetyön aiheesta tuli ollessani kesätöissä sekä suorittamassa kolmatta harjoitteluani Rinnekodit Sillassa. Yksikössä kannustettiin asukkaita osallistumaan jollaiseen heitä koskevaan päätökseen, mutta asukkaiden itsensä ajatukset ja kokemukset tästä jäivät usein piiloon. Opinnäytetyön tavoitteena onkin tuottaa Rinnekodit Sillalle materiaalia, jota se voi käyttää hyödyksi toiminnassaan, ja vastata henkilökunnan kysymyksiin osallistamisen tärkeydestä sekä asukkaiden suhteesta heidän omien asioidensa tuettuun hoitoon.

Opinnäytetyössä teoriapohjana toimii niin asunnottomuuden, Asunto ensin-mallin kuin osallisuudenkin teorit. Tietoa Sillan asukkaiden osallisuudesta on opinnäytetyössä kerätty yksilöllisesti toteutettavilla teemahaastatteluilta, ja opinnäytetyön tulokset on saatu analysoimalla haastatteluvastauksia suhteessa käsillä olevaan teoriaan.

2 Rinnekodit Silta

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Rinnekodit Sillan kanssa. Silta on Asunto ensin-mallin mukainen asumisyksikkö, joka tarjoaa tuettua asumista pitkäaikaisasunnottomille helsinkiläisille. Silta sijaitsee Helsingin Kurkimäessä, ja se avattiin joulukuussa 2022. Sillassa on 76 asuinpaikkaa, ja näistä osa on yksin asuville henkilöille ja osa pariskunnille. Sillassa asukas maksaa asunnostaan vuokraa, jonka pitää olla suuruudeltaan kohtuullinen ja palvelunjärjestäjän hyväksymä. Oman asuntonsa lisäksi asukkaalla on käytössään yhteiskeittiö, sauna, pyykitupa, oleskelutila sekä kaikille avoin sisäpiha. Asukkaille yhteisessä oleskelutilassa asukas voi esimerkiksi osallistua ryhmätoimintaan, viettää aikaa, tavata muita asukkaita ja henkilökuntaa sekä käyttää esimerkiksi internettiä. (Rinnekodit.)

Rinnekodit Silta valittiin opinnäytetyön yhteistyökumppaniksi, sillä olin siellä kesän 2024 kesätöissä. Sain kesän aikana tutustua Sillan toimintatapoihin, asukkaisiin sekä arvoihin, ja huomasin nopeasti opinnäytetyöni aiheen tärkeyden. Ajattelin Sillan olevan sopiva yhteistyökumppani opinnäytetyölleni, sillä huomasin kesän aikana siellä olevan monia teemoja ja ilmiöitä, joiden tarkempi tarkkailu hyödyttäisi niin sen asukkaita, henkilökuntaa kuin minun omaa ammatillista kehitystäni.

Silta on opinnäytetyön kirjoitushetkellä hyvin nuori yksikkö. Opinnäytetyöstä henkilökunnan kanssa puhuessamme nousi heidän suunnaltaan toive juuri asiakkaiden ajatusten sekä tunteiden nostamisen esille puhuttaessa Sillan toimintatavoista ja niiden vaikutuksesta asukkaiden asumiseen. Vaikka asukkaiden kokemukset ja heidän oma aktiivisuutensa ovatkin olleet alusta asti tärkeitä teemoja Sillan toiminnassa, halusin nostaa opinnäytetyössä jalustalle juuri Sillan asukkaat ja heidän kokemansa osallisuuden, yhteisöllisyyden ja vaikuttamisen teemat.

Sillassa työskentelee niin sairaanhoitaja, lähihoitajia kuin sosionomejakin, ja siellä toimii näiden lisäksi myös oma työvalmentaja ja kokemusasiantuntija. Sillassa työntekijät ovat paikalla ympäri vuorokauden. Sillassa asiakkailla on mahdollisuus vaikuttaa yhteisön erilaisiin toimintoihin ja osallistua aktiivisesti yhteisön toimintaan. Sillassa järjestetään esimerkiksi yhteisruokailuja, koko talon yhteisiä juhlia, työtoimintaa sekä yhteistä toimintaa naapuruston kanssa. Sillassa järjestetään myös viikoittain asukaskokouksia, joiden tarkoituksena on nostaa esiin erilaisia yhteisön sisällä nousseita ajatuksia, huolia ja parannusehdotuksia. Sillan tavoitteena onkin rakentaa yhteisöllinen yhteisö, jonka tunnelma on kodinomainen ja vuorovaikutus toisia kunnioittavaa. (Rinnekodit.)

Silta tarjoaa Asunto ensin-periaatteen mukaista asumista, ja tämä näkyikin sen kaikessa toiminnassa. Asunto ensin-periaatteen mukaan asunto on perusoikeus, jota ei tarvitse ansaita. Tämä tarkoittaa sitä, ettei asunnon saamisen ehdoksi aseteta esimerkiksi henkilön päihitteettömyyttä. Asunto nähdään edellytyksenä kuntoutumiselle ja pohjana henkilön turvallisuuden sekä hyvinvoinnin turvaamiselle. (Rinnekodit.)

Rinnekodit Sillassa työskennellessäni tutustuin sen asukkaisiin ja toimintatapoihin. Sain kuulla erilaisia tarinoita ihmisten elämästä, ja ymmärsin nopeasti jokaisen asukkaan olevan erilainen ja omaavansa oman, ainutlaatuisen tarinansa ja syynsä Sillassa asumiselle. Tarinoissa oli toki yhtäläisyyksiä, mutta yhtä kaikille sopivaa muuttia Rinnekodit Sillan kaltaisessa tuetussa asumisyksikössä asuvalle henkilölle ei löytynyt. Siltaan muuton taustalla saattoi olla avioeroja, päihitteitä, työttömyyttä, mielenterveyden haasteita, väkivallan uhriksi joutumista, lastensuojelun asiakkuutta sekä muita elämän haasteita. Myös asukkaiden ikähaarukka oli suuri, ja asukkaita oli juuri ja juuri täysi-ikäisestä 70-vuotiaisiin vanhuksiin. Tämä niin korosti Rinnekodit Sillan kaltaisessa tuetussa asumisyksikössä asuvien ihmisten monimuotoisuutta kuin osoitti erilaisten ja moniammatillisten palveluiden tärkeyden heidän asioidensa hoitamisessa.

3 Asunnottomuus

EU:ssa yleisesti käytössä olevan European Typology on Homelessness and Housing Exclusion-luokittelun mukaan asunnottomiksi määritellään ihmiset, joilla ei ole asuntoa ja jotka elävät asunnon puutteen vuoksi joko ulkona, porrashuoneissa, ensisuojuissa, asuntoloissa, majoitusliikkeissä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa. Tämän lisäksi asunnottomiksi lasketaan ihmiset, jotka asuvat tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona. (Ara 2024: 4.) Edellä mainittu ryhmä on prosentuaalisesti kooltaan kaikista suurin, ja suurin osa asunnottomista majoittuukin tilapäisesti juuri tuttavien ja sukulaisten luona (Ara 2024: 13).

Pitkäaikaisasunnottomiksi määritellään ihmiset, jotka ovat olleet asunnottomana vähintään yhden vuoden tai toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Tämän lisäksi heillä on joko asumista vaikeuttava terveydellinen tai sosiaalinen ongelma tai heidän asunnottomuutensa on pitkittänyt asumisratkaisujen toimimattomuuden tai tukipalveluiden puuttumisen seurauksena. Pitkäaikaisasunnottomuudessa asunnottomuuden ajallinen kesto onkin toissijaista, ja siinä korostuu ajan sijaan juuri avun ja hoidon tarve. (Ara 2024: 4.)

Asunnottomuuden syyt voivat olla laajat. Yhteiskunnallisesti asunnottomuutta voi lisätä väestönkasvu, suuret tuloerot, kaupungistuminen sekä talouden suhdannevaihtelut. Mikäli asuntojen tarve ylittää tarjonnan, kasvavat niiden hinnat ja vuokrat. Tämä johtaa siihen, että yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien ihmisten riski joutua asunnottomaksi kasvaa. (Y-Säätiö.) Tämän lisäksi syrjintä voi vaikuttaa asunnottomuuteen. Erilaiset vähemmistöryhmät, kuten seksuaalivähemmistöt, maahanmuuttajat tai alkupe räiskansoihin kuuluvat ihmiset kokevat suhteessa muihin nähden enemmän asunnottomuutta. (Gaetz 2014: 11.)

Yksilöllisesti asunnottomuuteen vaikuttaa esimerkiksi elämänhallinnan vaikeudet, vähävaraisuus, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä sosiaalisten resurssien vähyys. Tämän lisäksi erilaiset muutokset ihmisen elämäntilanteessa, kuten esimerkiksi sairaus, muutto toiselle paikkakunnalle, ero ja työttömäksi jääminen lisäävät asunnottomuuden riskiä. (Y-Säätiö.)

Vuonna 2023 yksin asuvia asunnottomia oli Suomessa yhteensä 3 429 kappaletta, ja näistä pitkäaikaisasunnottomia oli 1 018 kappaletta. Asunnottomia perheitä (lapsiperheet ja lapsettomat pariskunnat) oli yhteensä 123 kappaletta. (Ara 2024: 5.) Asunnottomuus keskittyy erityisesti pääkaupunkiseudulle, ja siellä olikin vuonna 2023 43 prosenttia kaikista asunnottomista (Ara 2024: 7).

Asunnottomuutta pyritään Suomessa aktiivisesti vähentämään, ja tämä tulee selville esimerkiksi Ympäristöministeriön selvitysraportista asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä (Ympäristöministeriö 2023a). Tämän lisäksi Ympäristöministeriö on julkaissut ohjelman pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä (Ympäristöministeriö 2023b). Edistystä onkin näkynyt, ja esimerkiksi vuoden 2022 verrattuna asunnottomuus oli vuonna 2023 vähentynyt kaikissa ryhmissä (Ara 2024: 5). Asunnottomuuden vähentymistä Suomessa on selitetty muun muassa Asunto ensin-mallin toiminnalla, kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjonnalla ja laajalla eri toimijoiden yhteistyöllä (Ympäristöministeriö 2023a).

4 Asunto ensin-malli

Alun perin New Yorkissa psykologian tohtori Sam Tsemberisin kehittämän Asunto ensin-mallin mukaan asunto on lopputavoitteen sijaan ensisijainen tukikeino. Asunnon järjestäminen nähdään perustana muille tukitoimille, eikä päihitteettömyys ole velvoite asunnon saamiselle. Mallin tavoitteena onkin, että asukas pystyy asumaan omassa

asunnossa osana yhteisöä ja vasta tämän onnistuttua alkaa työstää muita asioita elämässään. (Pleace 2016: 12.)

Asunto ensin-malli on alun perin suunniteltu ihmisille, jotka tarvitsevat runsaasti apua asunnon saamisessa ja itse asumisessa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa asunnottomalla on vakavia mielenterveyden häiriöitä, heikko fyysinen kunto, rajoittava sairaus, kehitysvamma tai päihdeongelma. (Pleace 2016: 12.) Kaikki eivät ole myöskään oppineet asumiseen vaadittuja itsenäisen asumisen taitoja, ja tämä voi vaikeuttaa esimerkiksi vuokran maksua, omista velvollisuuksista kiinni pitämistä sekä omasta kodista huolehtimista (Hietikko 2022).

Asunto ensin-mallissa asukkaiden valinnanvapauden ja päätösvallan turvaaminen on tärkeää. Asukkaita kannustetaan aktiivisesti minimoimaan päihteiden käyttöä ja osallistumaan hoitoon, mutta tämä ei ole velvoite asunnon saamiselle tai sen pitämiselle. Asukkaille saatavilla olevalla tuella pyritään esimerkiksi parantamaan asukkaan terveyttä, hyvinvointia ja sosiaalisia tukiverkostoja. Tämän lisäksi asukkaat voivat Asunto ensin-mallin tuella osallistua erilaisiin aktiviteetteihin kuten matalan kynnyksen toimintaan, koulutukseen ja palkkatyöhön. (Pleace 2016: 12–13.)

Asunto ensin-mallin toimivuus voidaan nähdä suoraan tilastoista. Asunto ensin-malli on tiputtanut etenkin pitkäaikaisasunnottomien määrää huomattavasti sen käyttöönotosta lähtien, ja Asunto ensin-malli koetaankin toimivaksi niin asunnottomien palveluiden tarjoajien kuin päättäjienkin puolelta. (Pleace & Culhane & Granfelt & Knutagård 2015: 60.) Tämän lisäksi Asunto ensin-mallin on todettu auttavan asiakkaitaan esimerkiksi perhe- ja ystävyys-suhteiden ennallistamisessa sekä sosiaalisessa integraatiossa suhteessa paikallisiin yhteisöihin (Pleace 2016: 86–87).

Asunto ensin-malli on laajentunut eri puolille maailmaa, ja Suomeen malli rantautui PAAVO –ohjelman (valtakunnallinen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma) mukana vuonna 2008 (Helsingin kaupunki 2013: 19). Suomessa Asunto ensin-mallin mukainen toiminta on keskeinen osa Suomen kansallista asunnottomuusstrategiaa, kun taas esimerkiksi Irlannissa, Alankomaissa ja Portugalissa toiminnasta vastaavat erilaiset kansalaisjärjestöt (Pleace 2016: 82–100). Muissa maissa Asunto ensin-mallin nimeä kantavat palvelut voivat myös vaatia asiakkaitaan päihteettömyyteen ehtona asunnon saamiseksi, vaikka tämä sotii vahvasti vastaan Asunto ensin-mallin ajatusta haittoja vähentävästä ja itsemääräämisoikeuteen perustuvasta toiminnasta (Pleace ym. 2015: 62).

Suomessa Asunto ensin-mallia toteutetaan suurimmaksi osaksi tuetun asumisen yksiköissä, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa mallia toteutetaan lähinnä haja-asuttamisen muodossa. Yksiköt ovat Suomessa suurimmaksi osaksi suurehkoja kerrostaloja, jotka sisältävät asukkaiden asuntojen lisäksi niin asukkaiden yhteiset kuin henkilökunnan tilat. Vaikka haja-asuttaminen ei ole mahdottomuus, vaikuttaa tarjolla olevan Suomessa lähinnä Asunto ensin-malliin pohjautuvan toiminnan myötä avautuneita suuria asumisyksiköitä. Epäselvää on, kuinka paljon asukkaat saavat vaikuttaa omiin sijoituspäätöksiinsä. (Kettunen 2013: 566–567.)

Aukoton Asunto ensin-malli ei kuitenkaan ole. Kritiikkiä malli on saanut esimerkiksi asunnottomien ”laitostamisesta”, joka tapahtuu usean vahvaa tukea tarvitsevan yksilön asuessa lähellä toisiaan (Pleace ym. 2015: 62). Tämän sanotaan vahvistavan niin asunnottomuuteen liittyvää stigmaa kuin ajatusta kyseisten henkilöiden erilaisuudesta toisia ihmisiä kohtaan. Tämän lisäksi useiden mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asuttamat yksiköt voivat olla asukkailleen stressaavia paikkoja asua, ja päihteistä eroon haluavat asukkaat voivat kokea vaikeaksi asua päihteet (joskin vain yksityisissä asunnoissa) sallivissa yksiköissä (Pleace ym. 2015: 65).

Kritiikki pohjautuu usein nimenomaan yhteisölliseen asumiseen tuetun asumisen yksiköissä haja-asuttamisen sijaan, vaikka haasteiden ei voida varmasti sanoa esiintyvän vain tietyssä asumistavassa (Pleace ym. 2015: 63–65). Pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen haasteet eivät kuitenkaan liity ihmisten asumistapaan- tai paikkaan vaan ovat lähtöisin juuri päihteettömyysvaatimuksista sekä riittämättömästä tuesta (Pleace ym. 2015: 63).

Asunto ensin-mallin mukaisessa asumisessa kirjoitetaan vuokrasopimus, joka kattaa niin vuokran määrän kuin normaalit vuokra-asumiseen kuuluvat säännöt. Tuetun asumisen yksiköihin sopeutumattomat tai yksikössä häiriötä aiheuttavat ihmiset voivat pahimmassa tapauksessa saada hädän, vaikka häätöprosentti onkin usein Asunto ensin-palveluissa alhainen (Pleace ym. 2015: 66).

4.1 Asunto ensin-mallin kahdeksan periaatetta

Asunto ensin-mallin toimintaa säätelee kahdeksan eri periaatetta, jotka eroavat toisistaan maittain (Pleace 2016: 28). Tässä opinnäytetyössä käytetään Nicholas Pleacen kirjoittaman Housing First Guide European laatimia periaatteita.

Ensimmäinen periaate ”asunto on ihmisoikeus”, on suoraan liitoksissa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Julistuksen 25. artiklassa todetaan jokaisella olevan ”oikeus elintason, joka riittää turvaamaan hänen ja hänen perheensä hyvinvoinnin ja käsittää muun muassa ravinnon, vaatetuksen, asunnon, terveydenhuollon ja välttämättömät sosiaalipalvelut, sekä oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, vammaisuuden, leskeyden, vanhuuden tai muun hänestä riippumattoman syyn aiheuttaman toimeentulon menetyksen varalta”. (Ihmisoikeusliitto 2025.) Tämä näkyy Asunto ensin-mallissa esimerkiksi asunnon asumiskelpoisuudella, kohtuullisilla kustannuksilla sekä lakiin perustuvalla asunnon hallintaoikeudella (Pleace 2016: 29).

Toinen periaate ”oikeus valintoihin ja kontrolliin” tarkoittaa Asunto ensin-palveluiden käyttäjien mielipiteiden kunnioittamista ja kuuntelemista. Asukkaiden tulee pystyä vaikuttamaan esimerkiksi saamaansa tukeen ja siihen, miten he elämäänsä elävät. Itsemääräämisoikeus onkin Asunto ensin-mallissa toipumisen lähtökohta, ja tämä näkyy käytännössä esimerkiksi kysymällä asukkaalta itseltään hänen palvelutarpeestaan hänen yksilöllisten tarpeidensa ymmärtämiseksi. Tämän lisäksi tukityössä on tärkeää kannustaa asukasta osallistumaan aktiivisesti tarvitsemaansa hoitoon, kunhan tämän tekee holhoamatta ja kuuntelemalla asukkaan mielipidettä asiasta. (Pleace 2016: 30.)

Kolmannen periaatteen ”asumisen ja tuen erottaminen” mukaan asunnon saaminen ja sen pitäminen ei saa riippua esimerkiksi asukkaan hoitoon osallistumisesta tai hänen käyttäytymisensä muutoksesta. Jos asukas siirtyy esimerkiksi psykiatriseen sairaalaan, tukipalvelu pyrkii joko säilyttämään hänen asuntonsa tai järjestämään hänelle uuden asunnon sairaalasta kotiuttamiseen mennessä. Asukkaan mahdollinen häätö voi johtua ainoastaan vuokrasopimuksen ehtojen rikkomisesta. (Pleace 2016: 31–32.)

Neljäs periaate ”toipumisen tukeminen” tarkoittaa asukkaiden toipumisen edistämistä esimerkiksi auttamalla asukasta pääsemään koulutuksiin tai löytämään hänelle antoisia harrastuksia. Tämän lisäksi asukkaan sosiaalisen integraation, somaattisen terveyden sekä mielenterveyden tukeminen on suuressa osassa hänen toipumisensa tukemista. Tärkeää näkökulmassa on, että asukas tekee itse töitä toipumisensa eteen ja valitsee suunnan tulevalle elämälleen. Koska toipumisprosessi on jokaiselle yksilöllinen, tulee myös siihen liittyvän tuen olla joustavaa ja yksilöllisesti asukkaalle määriteltyä toipumisen onnistumiseksi. (Pleace 2016: 32–33.)

Viides periaate ”haittojen vähentäminen” perustuu näkemykseen, että päihteiden ongelmakäyttö on saanut alkunsa muista tuen tarpeista. Tämän tarkoittaa sitä, että päihteiden käyttöä ei voida hoitaa erillisenä ongelmana, vaan se pitää ymmärtää suhteessa henkilön muihin tuen tarpeisiin, käyttäytymismalleihin ja ominaisuuksiin. Tavoitteena voikin olla päihteiden käytön vähentäminen sen kokonaan lopettamisen sijaan. (Pleace 2016: 34.)

Kuudes periaate ”aktiivinen ja vapaaehtoisuuteen perustuva osallistuminen” tarkoittaa näkemystä, jonka mukaan asukkaat pyritään sitouttamaan heidän tarvitsemaansa apuun asukkaan oman motivaation kautta. Tämä toteutuu auttamalla asukkaita tarkastelemaan rakentavasti sellaisia käyttäytymismallejaan, jotka saattavat edesauttaa asunnottomuuden pitkittymistä tai vaarantaa heidän terveytensä ja hyvinvointinsa. Asukkaita ei tule uhata rangaistuksilla tai holhota, ja hoidon, tuen ja neuvonnan saavuutta tulee korostaa. (Pleace 2016: 34–35.)

Seitsemäs periaate ”yksilökeskeinen suunnittelu” pohjautuu Asunto ensin-mallin ajatuksen tuen ja hoidon järjestämisestä yksilön ja hänen tarpeidensa pohjalta. Tämä tarkoittaa palveluiden mukautumista ja järjestymistä niiden käyttäjän mukaan sen sijaan, että hänen odotettaisiin sopeutuvan jonkinlaiseen valmiiseen palvelumuottiin. Yksilökeskeisessä suunnittelussa varmistetaan, että palvelun käyttäjä on kaikkien hänen elämänsä mahdollisesti muuttavien päätösten keskiössä. Henkilökunta voi tukea ja rohkaista asukkaita kohti tiettyjä toipumista tukevia päätöksiä, mutta ei viime kädessä voi vaatia heitä etenemään tiettyyn suuntaan. (Pleace 2016: 35–36.)

Viimeisessä periaatteessa ”joustava tuki niin kauan kuin sille on tarvetta” tuki seuraa asukasta sen sijaan, että se olisi sidottu johonkin paikkaan. Tämä tarkoittaa sitä, että asukas voi käyttää palveluita myös esimerkiksi menettäessään asuntonsa tai joutuessaan lyhyeksi aikaa sairaalaan tai vankilaan. Joillekin Asunto ensin-palvelun asukkaille itse omassa asunnossa asuminen ja siihen liittyvät vastuut voi olla vieras kokemus, kun taas jotkut heistä tarvitsevat kevyempää tukea vain harvoissa asioissa. Tämän johdosta tarjotun tuen täytyy vastata jokaisen ainutlaatuisiin tarpeisiin resurssien sallimissa rajoissa niin pitkään, kun asukas sitä tarvitsee. (Pleace 2016: 36.)

Kahdeksan keskeisen periaatteen lisäksi Asunto ensin-mallilla on yhteisiä tavoitteita, jotka tulee ottaa huomioon työskennellessä palvelun asukkaiden kanssa. Mallin tavoitteena on asumisen jatkuvuuden turvaaminen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä sosiaalisen integraation edistäminen. Sosiaalisen integraation edistäminen voidaan jakaa yhteisöön integroitumiseen, sosiaalisten tukiverkoston parantamiseen

sekä asukkaalle mielekkääseen toimintaan. Kyseiset teemat tulevat esille myös keskeisissä periaatteissa, ja niiden seuraaminen on olennainen osa Asunto ensin-työtä.

(Pleace 2016: 37.)

5 Osallisuus

Osallisuus on käsitteenä hyvin laaja, ja tämä voi tehdä sen määrittelemisestä vaikeaa. Osallisuuden voi nähdä esimerkiksi yhteensovittamisena ja mukaan ottamisena. Osallisuus voi olla liittymistä, kuulumista, yhteisöllisyyttä, vaikuttamista, osallistumista sekä oikeutta tulla kuulluksi. Osallisuuden voikin tämän takia ennen kaikkea määritellä mahdollisuutena vaikuttaa oman elämän kulkuun, mahdollisuuksiin ja toimintoihin. Osallisuudessa on kyse dialogisesta vuorovaikutuksesta, jossa yksilöt kohdataan omana itsenään ja autonomisina vaikuttajina elämässään. (Kinnunen 2021: 16–25.)

Yksilön tasolla osallisuus voidaan nähdä henkilön osallisuutena omassa elämässään. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ihminen voi vaikuttaa itse omaan osallisuuteensa sekä elämänsä kulkuun. Osallisuutta henkilön omassa elämässä voidaan edistää esimerkiksi kohtuullisen toimeentulon, tarpeeseen vastaavien palveluiden sekä yksilön autonomian vahvistamisen kautta. Tämän lisäksi on tärkeää tarjota ihmisille tilaisuuksia sellaiseen toimintaan, jossa hän voi luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Tärkeää on myös vahvistaa elämän ennakoitavuutta ja hallittavuutta sekä lisätä yksilön toimintaympäristön ymmärrettävyyttä. Mikäli ihminen ei esimerkiksi ymmärrä häntä koskevia päätöksiä, ei hän voi vaikuttaa niihin ja tämä vuorostaan vähentää hänen osallisuuttaan radikaalisti. (Isola & Leemann & Lääperi & Schneider & Vaitari & Keto-Tokoi 2017: 25.)

Yhteisössä osallisuus ilmenee jäsenten keskinäisenä arvostuksena ja luottamuksena sekä mahdollisuutena vaikuttaa yhteisössään. Yhteiskunnan tasolla osallisuus voidaan nähdä mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumisena sekä ihmisten keskinäisenä vastavuoroisuutena. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.) Yhteiskunnallinen osallisuus edellyttää ihmisen ja yhteisön tasapainoista suhdetta, jossa yhteisön jäsen tulee kuulluksi ja nähdyksi omana arvokkaana itsenään. Osallisuus yhteisössä tuo mukanaan myös vastuuta yhteisöä kohtaan, ja tämä voi parantaa yksilön sitoutumista yhteisöön sekä sen toimintaan. Yhteiskunnallisen osallisuuden toteuttaminen ei ole pelkästään yksilön vastuulla, vaan myös yhteisöltä vaaditaan mukaan ottamista sekä mahdollisuutta omien ajatusten ja toimintojen toteuttamiseen. (Nivala & Ryyänen 2019: 138–139.)

Ihmisellä on oikeus osallisuuteen jo lainsäädännönkin näkökulmasta. Osallisuudesta ja osallistumisesta säädetään esimerkiksi perustuslaissa, jonka mukaan yksilöllä on oikeus osallistua ja vaikuttaa niin yhteiskunnan kuin elinympäristönsä kehittämiseen. Tämän lisäksi yksilön oikeudesta osallistumiseen ja vaikuttamiseen säädetään esimerkiksi kunta-, terveydenhuolto-, sekä sosiaalihuoltolaissa. Kyseiset lait takaavat niin yksilön mahdollisuuden vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon kuin hänen itsemääräämisoikeutensa kunnioittamisen. (Työterveyslaitos.)

Osallisuutta voidaan myös tarkastella Harry Shierin vuonna 2001 kehittämän osallisuuden tasomallin kautta. Mallissa on viisi tasoa, joista ensimmäisessä yksilö tulee kuuluksi. Seuraavalla tasolla yksilöä tuetaan näkemyksensä ilmaisemisessa, ja kolmannella tasolla hänen mielipiteensä otetaan huomioon päätöksiä tehdessä. Neljännellä ja viidennellä tasolla yksilö on aktiivisesti mukana päätöksenteossa ja on tekemistään päätöksistään vastuussa. (Shier 2001: 110.) Vaikka tasomalli onkin alun perin kehitetty lasten osallisuuden tasojen tarkasteluun, voi tasoja hyödyntää muidenkin ryhmien osallisuutta tutkiessa. Esimerkiksi Asunto ensin-työssä mallin viimeiset tasot ovat asukkaiden osallisuuden päämääriä, jotka erilaisilla tukitoimilla pyritään saavuttamaan (Pleace 2016: 30).

5.1 Osallisuuden edistäminen ja sen vaikutukset

Osallisuuden edistäminen on yksi keskeisistä keinoista torjua köyhyyttä sekä ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuutta lisäämällä kasvatetaan yksilötason hyvinvointia, joka taas näkyy yhteiskunnassa sosiaalisena kestävyyttenä, eheytenä sekä luottamuksen lisääntymisenä. (Raivio & Karjalainen 2013: 12.) Osallisuus ei kuitenkaan synny itsestään, vaan se vaatii onnistuakseen esimerkiksi dynaamisten vuorovaikutustekniikoiden soveltamista, järjestelmällistä tukea sekä jatkuvuutta (Horelli & Haikkola & Sotkasiira 2008: 217).

Yhteiskunnan rakenteilla sekä erilaisilla kuntien ja maakuntien palveluilla (esimerkiksi sosiaali- ja terveystalv palveluilla sekä työllisyyspalveluilla) on tärkeä rooli osallisuuden edistämässä. Yhteiskunnan jäsenet tulee ottaa mukaan palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin, sillä kansalaisten aktiivisuuden tukeminen ja yksilön oman toimijuuden vahventaminen ovat osa osallisuuden edistämistä. Osallisuuden edistämässä erityinen huomio tulisi kiinnittää kaikista heikoimmassa asemassa oleviin ja syrjittyihin, sillä usein juuri heidän äänensä jäävät uupumaan päätöksenteosta ja muusta osallisuutta edistävästä toiminnasta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.)

Asiakkaan osallisuuden edistäminen on suuressa roolissa myös Asunto ensin-mallissa. Tämä tulee ilmi suurimmassa osassa mallin kahdeksasta portaasta, joissa juuri asiakkaan osallisuus, hänen näköisensä tuki sekä mahdollisuus vaikuttaa hänen omaan elämänsä ovat keskiössä. Asunto ensin-mallin toimivuus perustuu asiakkaan omaan motivaatioon ja muutoshalukkuuteen, ja henkilökunnan panos tähän voikin olla vain tuen ja neuvojen antaminen. (Pleace 2016: 29–36.)

Asunto ensin-mallin mukainen asuminen auttaa myös vahvistamaan asukkaidensa sosiaalista ja psykologista integraatiota. Sosiaalinen integraatio koostuu henkilön sosiaalisen verkoston laadusta sekä siitä, missä laajuudessa hän osallistuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen yhteisönsä jäsenten kanssa. Psykologinen integraatio taas kertoo henkilön itsensä kokemasta osallisuudesta yhteisössään. Tämä ilmenee esimerkiksi henkilön vaikutusmahdollisuuksista sekä emotionaalisesta yhteydestä suhteessa hänen yhteisöönsä. (Pleace & Quilgars 2013: 34.) Asunto ensin-mallin on todettu vaikuttavan suoraan asukkaidensa sosiaaliseen integraatioon ja näin ollen heidän osallisuuteensa sekä terveyteensä (Pleace & Quilgars 2013: 35–36).

Asunto ensin-malli auttaa myös asukkaitaan osallistumaan niin oman kodin ylläpitämiseen kuin esimerkiksi sosiaalisten kontaktien luomiseen. Mallin asukkaita kannustetaan myös yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Pleace & Quilgars 2013: 39–40). Tämä tarkoittaa Asunto ensin-mallissa esimerkiksi asukaslähtöistä naapurustotyötä, joka tavoitteena on edistää asukkaan integroitumista naapurustoonsa (Ahonen & Varonen 2019: 15). Naapurustotyö voi sisältää esimerkiksi asukkaiden mukanaoloa erilaisten alueellisten tapahtumien organisoinnissa sekä naapurustokierroksia. Naapurustotyössä on kuitenkin tärkeää muistaa Asunto ensin-mallin asukkaiden yksityisyys. Liiallinen asukasprofiiliin liittyvien yksityiskohtien avaaminen voi lisätä asukkaisiin liittyvää stigmaa sekä näin ollen estää asukkaiden sosiaalisen integraation. (Ahonen & Varonen 2019: 17.)

6 Opinnäytetyön toteutus

6.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset mukautuivat suhteessa opinnäytetyön aiheeseen ja saatavilla olevaan teoriaan. Kyseisen opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten Rinnekodit Sillan asiakkaat määrittelevät osallisuuden käsitteen suhteessa Rinnekodit Siltaan?

2. Minkälaiseksi Rinnekodit Sillan asiakkaat kokevat oman osallisuutensa Sillassa?

Kyseiset tutkimuskysymykset ovat relevantteja suhteessa opinnäytetyöhön, sillä ne liittyvät suoraan tutkittavaan aiheeseen. Kiinnostavaa ei ole vain Rinnekodit Sillan asukkaiden ajatukset omasta osallisuudestaan vaan myös heidän omat määritelmänsä osallisuudesta ja sen tärkeydestä. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset peilaavatkin halua tuoda asukkaiden kokemusten lisäksi esille osallisuuden määritelmän laajuus sekä asukkaiden omat tavat osallistua niin päätöksentekoon kuin muihin yhteisöllisiin toimintoihin Rinnekodit Sillassa.

Tutkimuskysymykset muovautuivat ja tarkentuivat opinnäytetyön edetessä. Osallisuuden käsitteen laajuuden vuoksi myös tutkimuskysymyksiä oli hyvä rajata koskemaan asukkaiden osallisuutta nimenomaan Rinnekodit Sillassa. Mahdollisimman autenttisten ja omakohtaisten haastatteluvastausten saamiseksi tutkimuskysymyksiin lisättiin kohta asukkaiden omakohtaisista osallisuuden määritelmistä. Tämäkin rajattiin koskemaan nimenomaan Rinnekodit Siltaa, sillä asukas voi määritellä osallisuutensa erilaiseksi tuetun asumisyksikön sisä- ja ulkopuolella.

6.2 Kohderyhmä

Kohderyhmäksi opinnäytetyöhön valikoitui seitsemän Rinnekodit Sillan asukasta. Kaikki kohderyhmään kuuluivat henkilöt ovat täysi-ikäisiä, ja asuvat Rinnekodit Sillassa omassa asunnossaan. Henkilöt saavat erilaista tukea Sillan henkilökunnalta, ja heidän tilanteensa sekä tukitarpeensa vaihtelevat. Kohderyhmän taustat ovat erilaisia, mutta heitä yhdistää heidän asemansa mielenterveys- ja päihdekuntoutujina sekä asuminen Rinnekodit Sillassa. Kohderyhmään kuuluvat henkilöt olivat haastatteluhetkellä asuneet Rinnekodit Sillassa eri aikoja.

Kohderyhmään kuuluvat henkilöt valittiin osallistumaan opinnäytetyöhön heidän asemansa sekä kokemustensa perusteella. Tärkeintä osallistumisessa oli kuitenkin se, että henkilöt itse halusivat osallistua opinnäytetyön tekoon ja ilmaisivat sen selkeästi myös haastattelijalle. Kohderyhmän rekrytointi tapahtui Rinnekodit Sillan työntekijöiden puolesta, mutta jokaisen osallistujan kanssa käytiin vielä läpi opinnäytetyön aihe sekä sen kohderyhmänä olemisen oikeudet ja velvoitteet.

6.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu tarkoittaa haastattelua, jota ohjaa ennalta valitut teemat. Teemahaastattelussa tarkoituksena onkin johdattaa keskustelu kyseisten teemojen läpi ilman tarkkoja ja kaikille haastateltaville samoja kysymyksiä. Haastattelijan tukena teemahaastattelussa on usein lista käsiteltävistä asioista, mutta valmiita kysymyksiä ei teemahaastatteluun mennessä haastattelijalla välttämättä ole. Haastattelussa tärkeää on seurata ennalta valittuja teemoja, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen. (Lätti & Eskola & Vastamäki 2018: 29–30.) Mikäli esimerkiksi haastateltava alkaa vastatessaan puhumaan haastattelussa alun perin myöhemmin tulevasta teemasta, on haastattelijan hyvä antaa puheen tulla ja palata aikaisempaan teemaan myöhemmin. Haastattelija voi tehdä esimerkiksi yksinkertaisia muistiinpanoja itselleen haastattelun aikana, jotka auttavat eri teemoihin palaamista. (Lätti & Eskola & Vastamäki 2018: 43.)

Teemahaastattelu ei kuitenkaan sovi kaikkiin tilanteisiin. Keskustelun haastateltavajoh-toisuus voi johtaa siihen, että haastatteluvastaukset voivat jäädä hyvinkin paljaaksi. Koska haastattelukysymykset pohjautuvat juuri tiettyihin teemoihin, voi tämä vaikeuttaa materiaalin keräämistä esimerkiksi teeman ollessa haastateltavalle vieras. (Lätti & Eskola & Vastamäki 2018: 45.) Haastattelun onkin hyvä muistaa olevan ennen kaikkea keskustelu, johon niin haastateltava kuin haastattelija osallistuvat. Haastattelun luontevuuteen ja haastateltavien mukavuuteen vaikuttaa suuresti niin haastattelijan aito läsnäolo sekä esimerkiksi haastateltavan johdattelemisen välttäminen haastattelutilanteissa. (Lätti & Eskola & Vastamäki 2018: 42–45.)

Opinnäytetyön haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna, sillä menetelmä sopii haastatteluteemojen käsittelemiseen. Tavoitteena haastatteluissa oli keskustelun vapaa-
muotoisuus, ja haastattelujen haluttiin keskittyvän nimenomaan kohderyhmän omiin kokemuksiin osallisuudesta Rinnekodit Sillassa. Koska ihmiset ajattelevat ja kokevat osallisuuden eri tavalla, oli haastattelukysymyksissäkin oltava joustoa yksilöllisten haastatteluvastausten varmistamiseksi.

Teemahaastattelun valinnalla haluttiin myös tuoda ilmi kohderyhmän tietoisuutta osallisuudesta teemana sekä taata haastateltavien mieltävän sitä juuri omasta näkökulmastaan. Haastattelussa ei esimerkiksi haluttu haastattelijan käsityksen osallisuudesta johdattelevan haastattelua tai siitä saatavia vastauksia, jonka takia haastattelu aloitettiin keskustelemalla osallisuudesta ja sen merkityksestä juuri haastateltavien arjessa.

Haastatteluissa haluttiin kuitenkin pysyä tietyissä teemoissa, ja tätä varten haastatteluun oli tehty muutamia esimerkkikysymyksiä teemojen sisällä pysymisen tueksi. Esimerkkikysymyksiä ei ole tarkoitus kysyä haastateltavilta sellaisenaan, vaan ne ovat haastateltavan tukena sujuvoittamassa haastattelua ja pitämässä keskustelua valittujen teemojen mukaisena.

Haastatteluteemat ja niihin liittyvät esimerkkikysymykset:

Teema 1: osallisuus

- Mitä sinulle tulee mieleen sanoista “osallisuus” tai “osallistuminen”?
- Koetko voitavasi toteuttaa omaa ajatustasi osallisuudesta Sillassa? Miten?
- Osallistutko Sillan eri tapahtumiin (esimerkiksi yhteisökokoukset, yhteiset juhlat)? Miksi/miksi et?
- Koetko Sillan henkilökunnan ottavan sinut mukaan omien asioidesi hoitoon?
- Haluaisitko tämän muuttuvan? Miten?

Teema 2: sosiaaliset suhteet

- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta “yhteisöllisyys”?
- Koetko voitavasi toteuttaa omaa ajatustasi yhteisöllisyydestä Sillassa? Miten?
- Koetko itsesi osalliseksi Sillan yhteisöä? Miksi/miksi et?
- Oletko vuorovaikutuksessa muiden Sillan asukkaiden kanssa? Miksi/miksi et?
- Mitkä asiat vaikuttavat Sillan asukkaiden yhteishenkeen tai sen puutteeseen?

Teema 3: vaikuttaminen

- Koetko pystyväsi vaikuttamaan Sillan käytäntöihin? Miksi/miksi et?
- Onko sinulla kiinnostusta vaikuttaa Sillan käytäntöihin? Miksi/miksi ei?

- Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa Sillassa?
- Koetko Sillan henkilökunnan kuuntelevan ajatuksiasi ja ottavan sinut vakavasti? Miksi/miksi ei?

Teema 4: haastateltavan ajatukset

- Onko sinulla mielessä jotain muuta, mistä haluaisit keskustella?
- Onko sinulla Rinnekodit Sillan henkilökunnalle terveisiä tai ajatuksia?

6.4 Toteutus

Opinnäytetyön yhteistyökumppani Rinnekodit Silta hoiti haastateltavien rekrytoinnin. Sillan työntekijät rekrytoivat kahdeksan haastateltavaa, joista seitsemän osallistui haastatteluun. Rinnekodit Sillalle lähetettiin etukäteen sekä tiedote haastattelusta sekä haastateltavan suostumuslomake, ja näin haastateltavat saivat tutustua niin opinnäytetyön aiheeseen kuin haastattelun kulkuun ennen sen alkamista.

Jokaisen haastateltavan kanssa sovittiin erillinen haastattelu-aika, joka kesti haastateltavasta riippuen 10–20 minuuttia. Ennen jokaista haastattelua kunkin haastateltavan kanssa käytiin läpi opinnäytetyön aihe sekä teemahaastattelun teemat. Tämän lisäksi haastateltavien kanssa käytiin läpi suostumuslomakkeessa olevat asiat, ja haastateltavia muistutettiin heidän oikeudestaan keskeyttää haastattelu halutessaan missä vaiheessa tahansa. Näin varmistettiin haastattelun eettisyys sekä se, että haastattelu olisi haastateltavalle positiivinen kokemus. Ennen haastattelun alkua haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen, joka laitettiin haastattelun ajaksi vetoketjulliseen laukkuun ja toimitettiin sitten lukolliseen kaappiin odottamaan opinnäytetyön valmistumista.

Haastattelut toteutettiin ovellisessa huoneessa, johon ei haastattelujen aikana päässyt ulkopuolisia. Haastattelutila oli rauhallinen ja äänieristetty, ja erillään Rinnekodit Sillan muista asiakkaista ja henkilökunnasta. Haastattelun nauhoitettiin nauhurilla. Haastattelussa kysyttiin ennalta kirjoitettuja esimerkkikysymyksiä, mutta kysymyksiä muokattiin tarvittaessa muihin teemaan liittyviin kysymyksiin. Tämä saattoi johtua esimerkiksi siitä, ettei haastateltava osannut vastata esimerkkikysymyksiin tai koki muihin aiheeseen liittyviin kysymyksiin vastaamisen helpommaksi.

Haastateltavalta kysyttiin haastattelun jälkeen, mikäli hänellä heräsi haastattelun aikana kysymyksiä tai puhuttavaa haastattelusta tai opinnäytetyöstä. Mikäli näin ei ollut, haastattelu lopetettiin. Haastattelun loppumisen jälkeen haastateltava poistui haastattelutilasta, ja haastattelunauhoitus lopetettiin.

7 Aineiston analyysi

7.1 Analyysitapa

Laadullinen aineiston analyysi on analyysitapa, joka keskittyy numeroiden sijaan enemmän sanoihin ja ilmiöihin. Käytännössä tämä tarkoittaa tapaa analysoida aineiston laatua, syitä sen ilmenemiselle sekä sen erilaisia ilmenemistapoja. Laadullisen analyysin tarkoituksena ei siis ole pohtia esimerkiksi sitä, kuinka monta kertaa ilmiö toteutuu vaan sitä, minkälaisena ilmiö nähdään ja miten se vaikuttaa sen kokeneiden elämään. (Busetto & Wick & Gumbinger 2020.)

Aineistonkeruumenetelmiä laadullisessa aineiston analyysissä ovat esimerkiksi dokumenttianalyysi, jossa aineisto kerätään erilaisista kirjallisista aineistoista. Näitä voi olla esimerkiksi päiväkirjat, raportit, lehtiartikkelit tai vuosikertomukset. Tämän lisäksi aineistoa voidaan hakea laadullisessa analyysissä esimerkiksi havainnoimalla ilmiötä tai tekemällä teema- tai ryhmähaastatteluja. Sopivan aineistonkeruumenetelmän löytäminen riippuu esimerkiksi työn tutkimuskysymyksistä sekä aiheesta, ja usein aineistonkeruumenetelmiä yhdistellään parhaan lopputuloksen saamiseksi. (Busetto & Wick & Gumbinger 2020.)

Aineisto analysoitiin litteroimalla nauhoitetut haastattelut. Aineistosta poistettiin opinnäytetyölle epäoleelliset kohdat, ja aineistoa siistittiin vastaamaan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen haastateltavien vastaukset jaoteltiin haastatteluteemojen mukaisesti, jotta ne eivät menisi keskenään sekaisin muiden vastausten kanssa. Jokaista teemaa ja vastausta analysoitiin osana opinnäytetyön teoreettista viitekehystä, ja eri vastauksia myös vertailtiin keskenään kokonaisvaltaisen ja monipuolisen vastausaineiston saamiseksi.

Teemahaastattelujen aineistoa analysoitiin teemoittelua apuna käyttäen. Teemoittelu voidaan nimetä yhdeksi aineiston analyysivaiheeksi, jossa erilaiset aineistossa esiintyvät teemat kerätään yhteen ja analysoidaan. Vaikka onnistunut teemoittelu vaatii toimia hyvän teoreettisen viitekehysten, on se usein hyvä keino analysoida juuri

teemahaastatteluita. Teemoittelua voidaan myös kutsua aineiston luokitteluksi, jonka tavoitteena on tietyn rakenteen löytäminen ja tulkitseminen valitusta aineistosta. (Teräs & Toiviainen 2014: 85–86.) Teemoittelu toteutettiin opinnäytetyössä jakamalla teemat ja kuhunkin teemaan sopivat vastaukset pääkategorioihin, yläkategorioihin ja lopuksi alakategorioihin.

Opinnäytetyöhön sopi laadullinen aineiston analyysi, sillä siinä tutkittiin osallisuuden kokemuksia ja niiden vaikutusta opinnäytetyön kohderyhmän elämään. Aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä tämä antoi mahdollisuuden tarkastella kohderyhmän osallisuutta nimenomaan yksilöllisten kokemusten kautta tiettyjen ennalta määriteltyjen raamien sijaan. Vaikka kyseiseen opinnäytetyöhön ei kerättykään materiaalia havainnoimalla kohderyhmää, auttoi opinnäytetyön teossa myös sen tekijän aikaisemmat kokemukset kohderyhmän kanssa työskentelystä.

7.2 Tutkimustulokset

Haastateltavat tulkitsivat osallisuuden käsitteen suurimmaksi osaksi yhtenäisesti, ja vastauksissa osallisuuden koettiin rakentuvan nimenomaan muiden asukkaiden sekä erilaisten yhteisössä tapahtuvien tapahtumien ympärille. Vastauksissa nousi esille esimerkiksi työtoiminta, yhteisökokoukseen osallistuminen sekä yhteisön toiminnassa mukana oleminen. Aineistosta kävi ilmi, että haastateltavat kokevat voivansa halutessaan osallistua Sillassa useisiin erilaisiin aktiviteetteihin ja näin myös usein tekevätkin.

Yhteisön yhteisiin tapahtumiin osallistuminen jakoi haastateltavia kahtia. Noin puolet haastateltavista kertoi osallistuvansa aktiivisesti Sillan eri toimintoihin, joista esille nousi esimerkiksi yhteisökokoukset, yhteinen grillaus pihalla sekä työtoiminta. Loput haastateltavista ilmaisivat kiinnostuksensa yhteisiin tapahtumiin teoriassa, mutta kertoivat erilaisten käytännön vaikeuksien estävän heitä tekemästä niin.

Syitä yhteisön yhteisten tapahtumien välttämiseen oli muutama. Usealla haastateltavalla tähän vaikutti vahvasti toisten asukkaiden päihtymys ja heidän tästä johtuva käytöksensä. Haastateltavat kertoivat kokevansa olonsa päihtyneiden asukkaiden kanssa epämukavaksi, ja välttävänsä tämän takia niin julkisia tiloja kuin Sillan yhteisiä tapahtumia. Aineistosta nousi esille myös haastateltavien oman mielialan ja jaksamisen vaikutus tapahtumiin osallistumiseen, ja moni kertoikin välttävänsä tästä syystä yhteisiä tapahtumia huonon päivän yllättäessä.

Aineistosta tuli vahvasti esille juuri työtoiminnan rooli Sillan asukkaiden arjessa. Monelle osallisuus tarkoitti juuri työtoimintaa, ja sen tärkeys asukkaille tuli aineistossa vastaan useasti. Työtoimintaa pidettiin paikkana, jossa saa niin toteuttaa itseään kuin tehdä halutessaan paljonkin erilaisia töitä. Työtoiminnan henkilökunta sai osakseen erityistä kiitosta, ja asukkaat kertoivat arvostavansa heitä ja heidän työpanostaan suuresti. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että moni asukas kokee pystyvänsä vaikuttamaan juuri työtoimintaan ja sen eri käytäntöihin. Haastateltavat kertoivatkin saavansa tehdä työtoiminnassa itse ehdottamiaan tehtäviä, ja käyttää siellä myös omaa osaamistaan hyödyksi. Tämän lisäksi työtoiminta koettiin myös tärkeäksi välineeksi pitää yhteiset paikat puhtaana ja toimivina.

Mulle on tosi hyvä toi työtoiminta ihan ton päivärytminki kannalta (H2).

Aineistosta tuli myös vahvasti esille, että haastateltavat kokivat henkilökunnan ottavan heidät mukaan heidän omien asioidensa hoitoon. Haastateltavat kokivat saavansa tarvitessaan henkilökunnalta asioiden hoitoon apua, eivätkä he kokeneet henkilökunnan hoitavan asioita heidän puolestaan. Haastateltavat kertoivat, että he saavat henkilökunnalta myös tilaa ja aikaa asioiden hoitamiseen itsenäisesti, mikäli he näin haluavat tehdä. Kaksi haastateltavista kertoikin hoitavansa asiansa usein henkilökohtaisesti, mutta tarvitsevansa henkilökuntaa niin asioiden hoidosta kuin erilaisista niihin liittyvistä tapaamisista muistuttamiseen.

Haastateltavat tulkitsivat yhteisöllisyyden käsitteen monella eri tavalla. Yhteisöllisyys tulkittiin esimerkiksi kaikkien kanssa toimeen tulemiseksi sekä omaa henkistä jaksamista tukevaksi asiaksi. Yksi haastateltavista muotoili yhteisöllisyyden tarkoittavan yhdessä tekemistä mutta sitä, ettei kaikki ole yhteistä. Yhdessä haastattelussa haastateltava kertoi Sillassa olevan yhteisöllisyyden sijaan kuppikunnat, ja tämän vaikuttavan negatiivisesti niin Sillan yhteishenkeen kuin yhteiseen toimintaankin. Aineistosta tuli ilmi usean kokevan yhteisöllisyyden määrittelemisen vaikeaksi, sillä sen koettiin linkittyvän vanhasti osallisuuteen ja siihen liittyviin teemoihin.

Haastateltavista suurin osa koki itsensä osalliseksi Sillan yhteisöä ja kertoi olevansa aktiivisesti vuorovaikutuksessa muiden Sillan asukkaiden kanssa. Vuorovaikutus vaihteli aamukahvilla toisten kanssa juttelemisesta yhteisiin illanviettoihin, ja usealla haastateltavalla oli vuorovaikutussuhteita myös Sillan ulkopuolella. Syitä vähäiseen vuorovaikutukseen ja Sillan yhteisöön kuulumattomuuteen olivat ajatukset Sillassa asumisesta väliaikaisena hetkenä elämässä sekä koettu erilaisuus toisten asukkaiden

kanssa. Useat haastateltavat kokivat kuitenkin tärkeäksi Sillan yhteisön ja sen sisällä syntyneet pienryhmät nimenomaan oman hyvinvoinnin ja aktiivisuuden kannalta.

Sillan yhteishengen liittyvä kysymys jakoi haastateltavia. Vaikka suuri osa haastateltavista kertoi yhteishengen olevan hyvä, liittyi siihen haastateltavien mukaan useita eri näkökulmia. Useat haastateltavista kertoivat vastauksen vaihtelevan riippuen siitä, mistä osasta Sillan yhteisöä puhutaan. Haastateltavien mukaan Sillan yhteishengen alenemiseen vaikuttaa esimerkiksi toisten asukkaiden erilaisuus, päihteiden käyttö ja siihen liittyvä häiriökäyttäytyminen sekä toisten omaisuuden varastaminen. Tämän lisäksi yhdessä haastattelussa tuli ilmi, että yhteishengen vaikuttaa negatiivisesti myös yhteisön yhteisten tilojen sotkeminen.

Suurin osa haastateltavista olivat sitä mieltä, että he pystyvät halutessaan vaikuttamaan Sillan käytäntöihin ja toimintatapoihin. Usealla haastateltavalla oli myös kiinnostusta käytäntöihin vaikuttamiseen, joskin harva koki nykyisten käytäntöjen muuttamisen tarpeelliseksi. Kaksi haastateltavaa kertoivat kokeneensa, että Sillassa enemmistön ääni jyrää ja että tämä rajoittaa asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia huomattavasti. He kertoivat haluavansa vaikuttaa esimerkiksi asukkaiden kokouksiin, sillä kertoivat näiden olevan vääränä päivänä ja niissä olevan liikaa ihmisiä paikalla.

Silta asumisyksikkönä sai aineistossa kahdenlaista palautetta. Useat haastateltavat kertoivat kokevansa Sillan muita asumisyksiköitä parempana paikka asua. Kaksi haastateltavaa taas kertoi pitävänsä entisestä asumispaikastaan Siltaa enemmän, sillä heitä häiritsee Sillassa tapahtuva asunnon ikkunoista sisään katselu sekä ulko-oveen koputtelu. Aineistosta tuli kuitenkin ylivoimaisesti ilmi usean haastateltavan syvä kiitollisuus Sillassa asumisesta, ja useat haastateltavat kertoivat viihtyvänsä Sillassa hyvin. Suurin osa haastateltavista kertoi Sillan auttaneen heitä heidän elämänsä eteenpäin viemisessä, mutta tiedostivat myös Sillan olevan vain välivaihe ennen elämän seuraavaa vaihetta.

Kaikki haastateltavat kokivat, että henkilökunta ottaa heidät vakavasti ja kuuntelee heidän ajatuksiaan. Kaksi haastateltavaa kertoivat joidenkin henkilökunnan jäsenten olevan tässä parempia kuin muut, mutta kyseinen eriäväisyys ei tullut esille muussa aineistossa. Yksi haastateltava kertoi henkilökunnan kuuntelevan häntä, mutta kokeneensa jääneensä useasti henkilökunnan suuren työmäärän takia muiden enemmän apua tarvitsevien jalkoihin. Henkilökunnan ajoittainen kiire ja hoidettavien asioiden prio-

risointi nähtiin kuitenkin välttämättömänä pahana sen sijaan, että haastateltavat kokisivat sen johtuvan esimerkiksi henkilökunnan välinpitämättömyydestä tai huolimattomuudesta.

Henkilökuntaa kohtaan tuli monessa haastattelussa ymmärrystä ja kiitosta. Henkilökuntaa kiitettiin esimerkiksi aidosta kiinnostuksesta, asioiden hoidosta sekä kuuntelemisesta. Henkilökunnasta nousi useita haastateltavien mielestä erityistä kiitosta ansaitsevia jäseniä, ja ennen kaikkea talossa pitkään ollutta henkilökuntaa kehuttiin asukkaat mukaan asioiden hoitoon ottamisesta ja ammattitaidosta. Haastatteluista tuli ilmi, että haastateltavat kokevat puhumisen ja asioimisen henkilökunnan kanssa positiivisena ja heille tärkeänä asiana.

Täällä on sillee henkilökunta todella mukavaa, he auttavat paljon ja katsovat että pärjääkö mä täällä (H6).

Vaikka henkilökunnasta ja sen toiminnasta olikin pääosin hyviä kokemuksia, mainitsivat useat haastateltavat huomaavansa henkilökunnan kiireen asioitaan hoidettaessa. Yksi haastateltava kertoi huomanneensa henkilökunnan työtaakan esimerkiksi tilanteissa, joissa hän koki jäävänsä paitsi hänelle kuuluvasta avusta henkilökunnan ollessa kiireinen auttamaan häntä enemmän apua tarvitsevia asukkaita. Kaksi haastateltavaa olivat myös sitä mieltä, että henkilökunnalla on liikaa kokouksia ja että Sillassa pitäisi olla enemmän ymmärtävää henkilökuntaa. He myös toivat esille toiveen hoitaa asiansa yhden tai kahden tutun henkilökunnan jäsenen kanssa, sillä he kokivat epämukavaksi esimerkiksi yhteisökokouksiin tulemisen. He kertoivatkin haluavansa enemmän aikaa kahdenkeskeisille keskusteluille henkilökunnan kanssa, joissa he saisivat vapaasti puhua Sillan asioista ja saada äänensä paremmin kuuluviin.

Täällä pitäis olla henkilökuntaa enemmän (H1).

Yhdessä haastattelussa tuli vahvasti esille haastateltavan kokemus henkilökunnan epäreilusta kohtelusta eri asukkaiden välillä. Haastateltava kertoi tilanteista, joissa häntä ei oltu hänen mukaansa pyynnöstä huolimatta autettu ja hänen avuntarpeensa oli kyseenalaistettu. Haastateltava kertoi ajattelevansa tämän johtuvan niin työntekijöiden kiireestä kuin siitä, ettei hän päällisin puolin hyvän kuntosensa takia vaikuta aina tarvitsevansa apua. Haastateltava koki tämän inhimillisenä, mutta kertoi kohdanneensa henkilökunnalta epäilyjä avuntarpeestaan vielä silloinkin, kun hän oli sen selkeästi henkilökunnalle ilmaissut. Tämän lisäksi haastateltava kertoi kohdanneensa tilanteita, joissa hänen asioistaan oli keskusteltu julkisesti muiden asukkaiden kuullen.

Jos ne oikeesti lukis ne jutut sielt ja kattois sit niit diagnooseja ja kaikkee nii sit se muuttuis varmaa vähä se käsitys (H5).

Haastatteluiden lopussa haastateltavilta kysyttiin, mikäli heillä on terveisiä Sillan henkilökunnalle. Useat haastateltavat kehuivat Sillan henkilökuntaa ja kiittivät heitä hyvästä työstä. Henkilökuntaa myös muistutettiin ”järjen äänen” pitämisestä sekä siitä, että loppupeleissä hekin ovat ihmisiä. Yksi haastateltava halusi muistuttaa henkilökuntaa siitä, että häneltä saa aina kysyä kuulumisia ja muutenkin avata keskustelua. Hän kertoi nauttivansa henkilökunnan kanssa puhumisesta, ja toivoikin keskustelua myös asioiden hoitamisen ja muun tuen ulkopuolella.

Mult saa kysyy ja sillee. Juttelisin mielellään enempi. Mun mielest siit (henkilökunnan kanssa jutteleminen) tulee hyvä fiilis (H3).

Aineistosta tuli myös esille haastateltavien toiveita henkilökunnalle. Yksi haastateltava toivoi henkilökunnalta tarkempaa valvomista lahjoitusruoan jaossa, sillä haastateltavan mukaan ruoat menevät usein samoille ihmisille ja näin loput halukkaat jäävät tietyistä ruoka-aineksista ilman. Haastatteluissa myös toivottiin henkilökunnalta tietoa tulevaisuuteen esimerkiksi liittyen oman asunnon saamiseen. Yhden haastateltavan mukaan henkilökunta antaa aiheesta tarvittaessa neuvoja, mutta aiheesta olisi hänen mukaansa hyvä saada infoa myös silloin, kun se ei vielä olisi ajankohtaista.

Terveiset henkilökunnalle: pitäkää se järjen ääni. Muistakaa, että tekin ootte ihmisiä (H4).

Taulukko 1. Teemoittelu

Pääkategoria	Yläkategoria	Alakategoria
Osallisuus	Käsitys osallisuudesta	Työtoiminta. Yhteisökokous. Yhteiseen toimintaan osallistuminen.
	Osallistuminen omien asioiden hoitoon ja henkilökunnan apu	Auttaminen tarvittaessa. Oletus vähäisestä avun tarpeesta. Kiire.
Yhteisöllisyys	Käsitys yhteisöllisyydestä	Yhdessä tekeminen. Kaikkien kanssa toimeen tuleminen. Kuppikunnat.

	Yhteishenki ja vuorovaikutus toisten asukkaiden kanssa	Hyvä yhteishenki. Toisten varastelu ja häiriökäyttäytyminen vaikuttavat negatiivisesti. Vuorovaikutus riippuu toisesta ihmisestä.
Vaikuttaminen	Vaikuttaminen Sillan asioihin	Mahdollisuus ja kiinnostus vaikuttaa. Ei muutettavaa nykyisissä käytännöissä.
	Vaikuttaminen omiin asioihin + henkilökunnan rooli	Mahdollisuus vaikuttaa. Henkilökunta kuuntelee ja ottaa vakavasti.

Tutkimustulokset osoittivat pääasiassa positiivisia kokemuksia Rinnekodit Sillasta tuetuna asumisyksikkönä sekä asukkaiden osallisuuden mahdollistajana. Aineistosta kävi ilmi, että Sillan asukkaat kokevat oman osallisuutensa ja yhteisöllisyytensä Sillassa pääosin hyvänä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei aineiston mukaan Sillan nykyisistä toimintatavoista tai käytännöistä noussut esille juurikaan opinnäytetyön aiheeseen liittyviä huolestuttavia piirteitä. Haastateltavien negatiiviset kokemukset liittyen heidän kokemuksiinsa osallisuudesta Rinnekodit Sillassa olivat pääosin yksittäisten haastateltavien kokemuksia, eivätkä näin ollen edustanut haastateltavien kokemuksia laajemmin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei negatiivisiin kokemuksiin olisi tärkeää puuttua sekä analysoida tarkemmin niiden syitä ja seurauksia.

Haastatteluiden aineistoa voi hyödyntää esimerkiksi Rinnekodit Sillan nykyisen henkilökunnan kouluttamiseen sekä uusien työntekijöiden perehdytykseen. Tämän lisäksi aineisto toimii erinomaisena väylänä Sillan asukkaiden ajatuksiin ja kokemuksiin niin Sillassa asumisesta kuin heidän osallisuudestaan tuetun asumisyksikön asukkaina. Haastattelujen tulokset avaavat myös uusia, aiheeseen liittyviä kysymyksiä, joiden avulla Sillan asukkaiden kokemuksia osallisuudesta voidaan tutkia myös tämän opinnäytetyön ulkopuolella.

8 Johtopäätökset

Teemahaastatteluista saadut tutkimustulokset korreloivat suurilta osin opinnäytetyön teoriapohjan kanssa. Niin Asunto ensin-mallin eri periaatteet, osallisuuden merkitys haastateltaville kuin esimerkiksi ajatukset henkilökunnan roolista suhteessa asukkaisiin

ja heidän asioidensa hoitoon osuivat hyvin yhteen opinnäytetyön teorian kanssa. Teoria ja haastatteluaineisto olivat toistensa kanssa ristiriidassa tietyissä kysymyksissä, ja tämä toi aineistoon niin vaihtelevuutta kuin uutta tietoa.

Kuten Pleace (2016: 12–13) totesi, saavat asukkaat Asunto ensin-mallin mukaisissa tuetuissa asumisyksiköissä myös vahvan tuen erilaisiin aktiviteetteihin osallistumiseen. Erityisesti työtoiminta sekä siihen liittyvä asukkaiden yhteisen ympäristön ylläpito nousivat aineistosta haastateltaville erityisen tärkeäksi toiminnaksi. Aineistosta nousi niin halu yhteisten paikkojen ylläpitoon ja siistimiseen kuin kokemukset työtoiminnan asukkaille antamasta päivärytmistä ja tekemisestä. Teoria sopi myös yhteen haastateltavien ajatusten kanssa Sillan tarjoamista eri osallistumismahdollisuuksista ja aktiviteettien tärkeydestä haastateltaville.

Teoriasta nousi vahvasti esille Asunto ensin-mallin ajatus sen asukkaiden valinnanvapauden ja päätösvallan turvaamisesta. Tämän on todettu parantavan asukkaiden terveyttä, hyvinvointia ja sosiaalisia tukiverkostoja, ja tämä välittyi myös haastatteluaineistosta. (Pleace 2016: 12–13.) Monet asukkaat kertoivat esimerkiksi osallistuvansa yhteisiin tapahtumiin halutessaan, ja tämä valinnanvapaus auttoi heidän hyvinvointiaan selvästi esimerkiksi täyttä syrjäytymistä tai osallistumispakkoa enemmän. Kun asukkaat saivat itse valita oman tapansa ja aikansa toisten asukkaiden kanssa vuorovaikuttamiseen ja yhteisiin tapahtumiin osallistumiseen, toimivat tapahtumat heille tärkeänä sosiaalisuuskonoina ja näin ollen paransivat niin heidän hyvinvointiaan kuin sosiaalisia tukiverkostojaan.

Asunto ensin-mallin haittoja vähentävä työote toimi haastateltaville niin positiivisena kuin negatiivisena asiana. Samalla kun moni haastateltava kertoi voivansa olla Sillassa oma itsensä ja koki juuri Sillan kaltaisen paikan olemassaolon hyvänä, vaikutti sen asukkaiden päihteidenkäyttö useaan haastateltavaan negatiivisesti. Koska usea haastateltava kertoi juuri päihtyneiden asukkaiden ja heidän käyttöksensä vaikuttavan suoraan niin heidän osallistumiseensa yhteisön eri tapahtumiin kuin esimerkiksi Sillan yhteishenkeen, voidaan Suomessa toteutettavan Asunto ensin-mallin tuovan myös negatiivisia kokemuksia Sillan asukkaiden elämään.

Myös Asunto ensin-mallin periaate joustavasta tuesta niin kauan kuin siihen on tarvetta tuli esille aineistossa. Periaatteen mukaan kaikki asukkaat eivät tarvitse samanlaisia tukitoimia, ja tarjotun tuen täytyy vastata jokaisen ainutlaatuisiin tarpeisiin resurssien sallimissa rajoissa (Pleace 2016: 36). Tämä tuli aineistosta esille tilanteessa, jossa haas-

tateltavilla oli erilaisia käsityksiä tarvitsemasta tuestaan ja henkilökunnan roolista tämän hoidossa. Koska jotkut haastateltavat kokivat tarvitsemansa tuen vähäiseksi ja haluavansa mieluummin hoitaa asiansa mahdollisimman itsenäisesti, ei vahvan tuen pakottaminen heille tukisi heitä oikealla tavalla. Mikäli henkilökunta asettaa jokaiselle asukkaalle samanlaiset tavoitteet ja keinot niihin yltämiseen, ei tämä loppujen lopuksi tue asukkaista ketään ja näin ollen Asunto ensin-mallin periaatteet eivät toteudu.

Teorian mukaan osallisuus ilmenee yhteisössä sen jäsenten keskinäisenä arvostuksena ja luottamuksena (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos). Tämä oli aineistossa ristiriitaista, sillä asiaan liittyi useita erilaisia ajatuksia ja kokemuksia. Vaikka useat haastateltavista kokivatkin oman osallisuutensa korkeaksi Sillan yhteisössä, kertoivat he luottavansa Sillassa vain harvoihin ihmisiin. Aineistosta tulikin esille, että asukkaiden keskinäinen osallisuus ja yhteisöllisyys ei juurikaan nostanut heidän välistänsä luottamusta, ja osallisuus nähtiinkin tällöin enemmän omaa hyvinvointia ja aktiivisuutta parantavaksi tekijäksi. Luottamuksen puute liittyi vahvasti niin toisten asukkaiden käytökseen kuin Sillan asemaan tuettuna asumisyksikkönä, eikä haastateltavien osallisuus vaikuttanut parantavan asukkaiden välisiä luottamussuhteita juurikaan.

9 Etiikka

Opinnäytetyön teossa tuli vastaan useita erilaisia tilanteita, joissa joutui käyttämään eettistä harkintaa. Opinnäytetyössä käytettiin hyvää tieteellistä käytäntöä ja sen perusperiaatteita, jotka ovat rehellisyys, arvostus, vastuunkanto ja luotettavuus. Hyvä tieteellinen käytäntö koostuu menettelytavoista, joilla varmistetaan hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta koko tieteellisen toiminnan ajan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023: 11.) Opinnäytetyötä varten ei ole tarvinnut tehdä eettistä ennakoarviointia.

Tämän lisäksi opinnäytetyön tekemisessä on noudatettu sosiaalialan ammattieettisiä ohjeita, joiden tärkeys nousi pinnalle opinnäytetyön kohderyhmän erityisen haavoittuvan aseman johdosta. Sosiaalialan asiakkaan elämäntilanne voi olla vaikea, ja hänellä voi olla epäluottavainen asenne virkamiehiä kohtaan. Ihmiset myös tulkitsevat asioita omalla tavallaan ja eri lähtökohdista, ja tämä voi tarkoittaa hyvääkin tarkoittavan toiminnan tulkitsemista väärin. (Talentia ry 2005.) Tästä syystä opinnäytetyössä kiinnitettiin erityistä huomiota esimerkiksi käytettyyn kieleen sekä oikeanlaisten termien käyttöön. Tämän lisäksi haastattelutilanteista pyrittiin tekemään mahdollisimman eettisiä varmistamalla haastateltavan oman äänen kuuluminen hänen vastauksissaan ja mahdollisen holhoamisasetelman puuttuminen haastattelutilanteista.

Tämän lisäksi pohdintaa aiheutti kohderyhmän rekrytointi. Vaikka rekrytoinnin hoitikin Rinnekodit Sillan henkilökunta, piti sitä lähestyä varovaisesti. Puheet Sillan henkilökunnan kanssa osoittivat sen, että kohderyhmää voi olla syystä tai toisesta vaikea rekrytoida. Tämä saattoi johtua esimerkiksi vaikeuksista tavoittaa kohderyhmään sopivia henkilöitä, kohderyhmän vähästä halukkuudesta osallistua haastatteluun sekä heidän haasteistaan noudattaa sovittua haastatteluaikataulua. Se, ettei haastattelusta saanut palkkiota, tuntui vaikuttavan monen päätökseen olla osallistumatta siihen. Kohderyhmää rekrytoidessa pitikin olla tarkkana, että kaikki haastatteluun liittyvät asiat tulivat ilmi jo ennen haastattelutilanteen alkua väärinkäsitysten ehkäisemiseksi.

Koska haastateltavien lahjominen haastattelusta tulevalla palkkiolla ei olisi ollut eettistä, täytyi tämän sijaan keksiä erilaisia tapoja saada haastateltavien mielenkiinto heräämään haastattelua kohtaan. Tämä tapahtui esimerkiksi kertomalla kohderyhmälle siitä, mihin käyttöön opinnäytetyön tulokset tulevat. Kohderyhmälle painotettiin vastusten tulevan nimettömänä Rinnekodit Sillan työntekijöiden luettavaksi, ja niiden voivan vaikuttaa mahdollisiin toimintatapojen muutoksiin. Haastateltaville ei voinut tietenkään mitään muutoksia luvata, mutta ajatus oman äänen tulemisesta kuulluksi ja haastatteluvastauksien mahdollisesta vaikuttamisesta omaan elämään motivoi kohderyhmää osallistumaan opinnäytetyön tekoon.

Tämän lisäksi haastatteluissa otettiin huomioon kohderyhmän mahdollinen päihtyneisyys. Haastateltavien mahdollinen päihtyneisyys ei poistanut heidän sopivuuttaan haastateltaviksi, sillä ilmiö liittyy suuresti Rinnekodit Sillan asiakasryhmään ja näin ollen kohderyhmän haastatteluihin osallistumisen epääminen kaikenlaisen päihtyvyyden johdosta olisi ollut mahdotonta. Kuitenkin eettisen tarkastelun tuloksena haastattelu haluttiin evätä henkilöiltä, joiden päihtymystila olisi estänyt heitä ymmärtämästä esimerkiksi heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan haastattelutilanteessa ja opinnäytetyön teossa. Näin ei kuitenkaan kyseisessä opinnäytetyössä jouduttu tekemään, sillä haastattelut pystyttiin tekemään haastateltavien täydessä ymmärryksessä tutkimuksen eettisiä periaatteita noudattaen.

10 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen oli raskasta mutta palkitsevaa. Aiheen valinta kesti kauemmin kuin odotin, sillä kiinnostavia aiheideoita opinnäytetyölle oli monia. Opinnäytetyön aiheen valinnassa auttoi muun muassa mahdollisten yhteistyökumppaneiden tarkastelu

sekä erilaisista aiheista tehtyjen valmiiden opinnäytetöiden selaaminen, ja sopivan yhteistyökumppanin löydyttyä aiheen valinta sujui helposti. Aihe opinnäytetyölle valikoitui niin omista mielenkiinnonkohteista kuin yhteistyökumppanin kanssa käydyistä keskusteluista opinnäytetyön sisältöön liittyen.

Haasteita opinnäytetyön tekemisessä oli esimerkiksi aineen rajauksessa, eri osa-alueiden aikataulutuksessa sekä tulosten analyysissä. Koska niin osallisuus kuin asunnottomuus ovat teorioina monimuotoisia ja sisältävät monta eri näkökulmaa, piti näitä rajata opinnäytetyössä tarkasti. Teorioiden yhteensovittamisessa ja rajauksessa kesti luultua kauemmin, sillä käsiteltävää olisi ollut paljon ja tähän käytettävää aikaa vähän.

Opinnäytetyön tulokset korreloivat suurimmaksi osaksi odotusten kanssa, ja esimerkiksi osallisuuden käsitteen monimuotoisuus tuli esille monissa haastatteluissa. Haastateltavat olivat hyvin monessa asiassa samaa mieltä, ja Sillassa asuminen koettiin pääosin positiiviseksi kokemukseksi. Tämän lisäksi henkilökunta sai kiitosta tavastaan kohdata asukkaita myös kiireen keskellä. Haastatteluista tullut kritiikki Sillan erilaisia käytäntöjä kohtaan sopi yhteen teorian kanssa, mutta haastattelut toivat myös esille myös uusia ajatuksia ja näkökulmia liittyen opinnäytetyön aiheeseen.

Mikäli tekisin opinnäytetyön uudelleen, ajoittaisin sen tiettyjen osa-alueiden teon toisin. Käyttäisin esimerkiksi aineiston keräämiseen enemmän aikaa, sillä huomasin haastatteluissa ja niiden analysoinnissa kestävän pidempään kuin oletin. Vaikka sainkin mielestäni opinnäytetyön kokoon nähden riittävän määrän haastateltavia, olisi enempi määrä tuottanut enemmän aineistoa ja näin tuonut opinnäytetyöhön enemmän materiaalia. Tämän lisäksi varaisin enemmän aikaa opinnäytetyöhön liittyvien papereiden hoitoon, joista esimerkiksi tutkimuslupien sekä opinnäytetyön liitteet vaativat yllättävän paljon aikaa.

Opin opinnäytetyötä tehdessä niin opinnäytetyöprosessista kuin työn aiheesta ja sen teossa käytetyistä teorioista paljon. Saamani opit tulevat todennäköisesti kulkemaan mukana niin tulevaisuuden töissäni sosiaalialalla kuin mahdollisissa jatkotutkinnoissa. Vaikka opinnäytetyössä olikin haastavia puolia, oli sen teko opettavaista ja mielenkiintoista. Opinnäytetyössä yhdistyvä teoria ja oman aineiston keruu sosiaalialan kentältä auttoivat sitomaan kokonaisuuden yhteen ja opettamaan minulle niin osallisuuden tärkeydestä kuin Asunto ensin-mallin mukaisesta työskentelystä.

Jatkotutkimusideoita opinnäytetyölleni ovat esimerkiksi tutkimus Rinnekodit Sillan asukkaiden osallisuuden parantamisesta sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kokemien stigman vaikutus heidän osallisuuteensa. Tämän lisäksi opinnäytetyötäni voi käyttää pohjana suurempaan tutkimukseen, jonka ideana on tutkia Asunto ensin-mallin ja osallisuuden suhdetta laaja-alaisemmin ja isommalla otannalla.

Lähteet

Ahonen, Paula & Varonen, Sonja 2019. Askeleita asukaslähtöiseen naapurustotyöhön. <file:///C:/Users/kriiss/Downloads/askeleita-asukaslahtoiseen-naapurustotyohon.pdf>. Viitattu 10.3.2025. 15-17.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2024. Asunnottomat 2023. <https://www.ara.fi/fi/document/asunnottomat-2023>. Viitattu 20.2.2025.

Busetto, Loraine & Wick, Wolfgang & Gumbinger, Christoph 2020. How to use and assess qualitative research methods. *Neurol. Res. Pract.* 2, 14 <https://neurolrespract.biomedcentral.com/articles/10.1186/s42466-020-00059-z>. Viitattu 13.4.2025.

Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus.

Gaetz, Stephen 2014. Coming of Age: Reimagining the Response to Youth Homelessness in Canada. <https://homelesshub.ca/wp-content/uploads/2023/12/ComingOfAgeHH_0.pdf>. Viitattu 16.6.2025. 11.

Helsingin kaupunki 2013. Asunnottomuustyöryhmän loppuraportti. <https://www.hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/Kotikaupunkina-Helsinki/Asunnottomuustr-loppuraportti-2013.pdf>. Viitattu 17.5.2025.

Hietikko, Teija 2022. Asumisen taidot, niitäkin voi oppia! <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/ravistaja-blogi/asumisen-taidot-niitakin-voi-oppia/>. Viitattu 14.2.2025.

Horelli, Liisa & Haikola, Lotta & Sotkansiira, Tiina 2008. Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki.

Ihmisoikeusliitto 2025. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>. Viitattu 15.3.2025.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Vaitari, Salla & Keto-Tokoi Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Kettunen, Marko 2013. Asunto ensin -malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-lehti, 78:5. Julkari. 566–567.

Kinnunen, Anu 2021. Löytöretkellä lapsen osallisuuteen: Substantiivinen teoria kouluikäisen erityistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuuden mahdollistavasta yhteistoiminnasta. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. <<https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/53604a37-8925-45b1-b15a-7e447f7250d3/content>>. Viitattu 13.4.2025.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka - kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus. 138-139.

Pleace, Nicholas & Culhane, Dennis & Granfelt, Riitta & Knutagård, Marcus 2015. The Finnish Homelessness Strategy: An International Review. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 7.6.2025. 60-66.

Pleace, Nicholas & Quilgars, Deborah 2013. Improving Health and Social Integration through Housing First. <<https://www.feantsaresearch.org/download/health-and-social-integration6437852015379683856.pdf>>. Viitattu 23.4.2025. 34-40.

Pleace, Nicholas 2016. Housing First Guide Europe. <https://www.feantsa.org/download/hfg_full_digital1907983494259831639.pdf>. Viitattu 8.3.2025. 12–100.

Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline - palvelut ovat! Teoksessa Era, Taina (toim.) Osallisuutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: JAMK. 12.

Shier, Harry 2001. Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. <https://www.researchgate.net/publication/233551300_Pathways_to_participation_Openings_opportunities_and_obligations>. Viitattu 15.5.2025. 110.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry - Ammattieettinen lautakunta 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka - Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. <<https://elsilehto.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/11/sosiaalialan-ammattilaisen-eettiset-ohjeet.pdf>>. Viitattu 10.4.2025.

Teräs, Marianne & Toiviainen, Hanna 2014. Kehittävä teema-analyysi kasvatustieteen tutkimusmenetelmänä. <<file:///C:/Users/kriiss/Downloads/94084-Artikkelin%20teksti-154662-1-10-20200508.pdf>>. Viitattu 10.4.2025. 85–86.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Osallisuutta edistämällä vähennetään eriarvoisuutta. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128983/Osallisuus_finaal_17.11.2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 22.4.2025.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. <https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf> Viitattu 8.7.2025.

Työterveyslaitos. Lainsäädäntö tukee osallisuustyötä. <<https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/asiakasosallisuus-sotessa/asiakasosallisuuden-johtaminen/lainsaadanto-tukee-osallisuustyota>>. Viitattu 22.4.2025.

Ympäristöministeriö 2023a. KOTIIN: Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. <<https://ym.fi/documents/1410903/40549091/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf/45d202aa-8b0f-fb92-fe27-911cbfb5b299/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamiseksi+vuoteen+2023+mennessa.pdf?t=1677828135828>> Viitattu 17.2.2025.

Ympäristöministeriö 2023b. Asettamispäätös: Ohjelma pitkäaikais-asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/56446e01-3616-4634-9633-0b265c19d350/25a4e067-9ace-4762-a717-4c2d5352909a/ASETTAMISPAATOS_20231221134422.PDF> Viitattu 17.2.2025.

Y-Säätiö. Asunnottomuus. <<https://ysaatio.fi/asunto-ensin/asunnottomuus-kodittomuus/>>. Viitattu 6.6.2025.

Tiedote haastattelusta

Tutkimuksen nimi: Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemukset osallisuudesta

Kuvaus tutkimuksesta: opinnäytetyö, joka julkaistaan kaikille avoimessa Theseus-palvelussa

Tutkimuksen tekijä: Krisse Haarma

Pyyntö osallistua haastatteluun

Teitä pyydetään mukaan haastatteluun, jolla selvitetään Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemuksia osallisuudesta. Olen arvioinut, että sopisitte haastateltavaksi, koska kuulutte opinnäytetyön kohderyhmään. Tässä tiedotteessa kerrotaan haastattelun toteutuksesta sekä siihen osallistuneiden henkilötietojen suojaamisesta. Teillä on mahdollisuus esittää kysymyksiä haastatteluun liittyen, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus siihen osallistumisesta.

Haastattelun tarkoitus

Tämän haastattelun tarkoituksena on kartoittaa Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemuksia osallisuudesta. Haastattelun tuloksia tullaan käyttämään osana aiheesta tehtävää opinnäytetyötä. Haastattelu tullaan nauhoittamaan nauhurilla haastattelutulosten varmentamista varten. Nauhoiteaineisto ja haastateltavien henkilötietoja sisältävät tutkimukseen liittyvät lomakkeet (suostumus tutkimukseen osallistumisesta) säilytetään ainoastaan haastattelijalla, ja ne tuhotaan opinnäytetyön julkaisun jälkeen. Tutkimukseen osallistuvan henkilön haastattelu tapahtuu yhden päivän aikana.

Vapaaehtoisuus

Osallistuminen haastatteluun on täysin vapaaehtoista. Haastattelun voi keskeyttää koska tahansa, eikä syytä tähän tarvitse ilmoittaa. Jos keskeytätte haastattelun tai peruutatte suostumuksen, teiltä haastattelua varten jo kerättyjä tietoja käytetään osana haastatteluaineistoa. Jos ette halua, että mitään haastattelussa teiltä kerättyä tullaan käyttämään opinnäytetyötä varten, on teillä oikeus kieltää tietojen käyttö sekä julkaisu.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Haastatteluun osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta teille erillistä korvausta.

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Rinnekodit Sillan asukkaiden kokemukset osallisuudesta

Kuvaus tutkimuksesta: opinnäytetyö. Opinnäytetyö julkaistaan kaikille avoimessa Theseus-palvelussa.

Tutkimuksen tekijä: Krisse Haarma

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja että aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan _____ ja että antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Annan myös luvan minua koskevien asiakirjojen ja dokumenttien käyttöön ko. tutkimuksessa. Näitä on tässä tutkimuksessa tämä lomake sekä haastattelustani syntynyt nauhoite.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa minun asiakassuhteeseeni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys
